

Handbok för socialförvaltningen
i arbetet med

Mäns våld mot kvinnor

– Våld i nära relationer

Innehåll

Inledning	3
Kommunens ansvar.....	4
Definition av våld	5
Våld i nära relationer.....	5
Att bli utsatt för våld.....	6
Våldets orsaker och konsekvenser.....	7
Kvinnors reaktioner och strategier mot våldet	7
Att möta kvinnor som utsätts för våld i nära relationer ..	8
Information och hjälpinsatser till våldsutsatta kvinnor.....	8
Identifiering	8
Våga se och våga fråga	9
Vägledning inför mötet med kvinnor som utsätts för våld av närstående	12
Långsiktigt stöd	16
Riskbedömning och säkerhetsplanering	18
Säkerhetsplanering – när kvinnan väljer att återvända hem.....	19
Rättsligt stöd och skydd	21
Skyddade personuppgifter.....	22
Barn som lever med våld i familjen.....	24
Att möta män som utövar våld mot närstående	31
Grupper som särskilt behöver uppmärksammas.....	31
Checklista/Guide	32
Första mötet med en våldsutsatt kvinna med eller utan barn ..	32
Interna & externa kontakter för råd, stöd och skydd	34

Augusti 2009

Foto: Johan Alp, T. Andersson, Nicklas Blom, Anne Dillner,
Kicki Funbo, Bodil Johansson, Susanne Lindholm och August
Åberg från bildarkivet.se samt Tomas Wahlqvist, Falu Kommun.

Inledning

Våld – fysiskt, psykiskt och sexuellt – utgör ett allvarligt hot mot kvinnors hälsa och välbefinnande. Enligt WHO (Världshälsoorganisationen) är sådant våld en av de fem främsta anledningarna till kvinnors ohälsa i världen. Våldsutsatta kvinnor är ofta isolerade på olika sätt. Det är myndigheters ansvar att identifiera våldet och erbjuda adekvat hjälp.

Ett gott bemötande kan vara avgörande för om en våldsutsatt kvinna ska våga lita på att hon kan få hjälp. Bemötandet kan inverka på kvinnans möjligheter att återhämta sig efter det trauma som hon utsatts för genom våldet.

I denna handbok kommer fokus att ligga på bemötande och handläggning av våldsutsatta kvinnor och deras barn. En del av handboken berör de våldsutövande männen. Handboken ska inte ses som ett slutgiltigt dokument. Den är ett kunskapsdokument som bör diskuteras och revideras utifrån forskning och våra egna erfarenheter. Handboken är sammanställd av den lokala kvinnofridsgruppen i Falun.

Innehållet är till delar hämtat ur textmaterial från Riksdagen, Socialdepartementet, Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), samt utdrag/omarbetningar av handlingsplaner kring våld i nära relationer från främst Malmö, Hässelby, Skärholmen, Trollhättan och Gävle kommuner.

Handboken ska ses som socialförvaltningens del i en övergripande kommunal handlingsplan för kvinnofrid och mot våld i nära relationer.

Kommunens ansvar

Socialtjänstlagen

Kommunen har enligt 2 kap 2 § SoL det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

3 kap 1 § Socialtjänstlagen (SoL):

- Kommunerna skall svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som behöver det.

Kommunernas ansvar för våldsutsatta kvinnor förtydligas i **5 kap 11 §**:

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden skall också särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp.
Lag (2007:225).

Socialtjänsten måste aktivt erbjuda hjälp av olika slag, till exempel tillfällig bostad, rådgivning, kontaktperson, hjälp att kontakta andra myndigheter. I socialtjänstens ansvar ligger också att ta initiativ till kontakt med kvinnan när det blir känt att hon har utsatts för våld.

När det förekommer våld inom familjen är barnen särskilt utsatta och måste noggrant uppmärksammas. Barn som växer upp i familjer där våld förekommer, utsätts för psykiskt våld genom att bevittna våldshandlingar gentemot modern. De riskerar även att själva utsättas för fysiskt eller sexualiserat våld av både fadern och modern.

Definition av våld

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer inkluderar alla typer av våld som kan förekomma mellan närstående. Det lyfter fram den särställning som just detta våld har ifråga om orsaker, konsekvenser och åtgärder för alla drabbade till skillnad från det våld som sker av till exempel okända förövare på allmän plats.

Våld i nära relationer inkluderar alla slags relationer mellan närstående som heterosexuella par, samkönade par, syskonrelationer, andra familje- och släktrelationer, samt relationer till andra personer som den våldsutsatta känner väl.

Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill.

Maktutövning är våldets kärna. Betraktad som en makthandling har våldet ett mål; att påverka andra människor.

Psykiskt våld

Kränkningar med ord och handlingar som riktar sig mot den närståendes person, egendom eller människovärde. Psykiskt våld är också direkt hot om fysiskt våld och våldsamma konsekvenser och indirekt hot om till exempel självmord eller hot riktat mot annan närstående, husdjur eller egendom. Begränsning av den närståendes rörelsefrihet s.k. isolering är psykiskt våld. Barn som bevittnat våld har upplevt psykiskt våld.

Till psykiskt våld inräknas även emotionellt våld, där förövaren på olika sätt kränker den andres känslor och där partnern utan orsak ställs till svars för att ha orsakat känsloutbrott. Detta påverkar partnern till att anpassa och begränsa sig.

Kontroll av ekonomi och information är också psykiskt våld, där den utsatta får mycket begränsade möjligheter att bestämma själv.

Fysiskt våld

Varje form av oönskad fysisk beröring och handling som skadar och orsakar fysisk smärta. Fysiskt våld kan också tillfogas med tillhyggen eller vapen.

Sexuellt våld

När någon blir tvingad att delta i eller se på sexuella handlingar mot sin vilja. Sexuellt våld är de handlingar som uppfattas av den närstående som sexuellt kränkande.

Materiellt våld

Materiellt våld kan vara riktat mot en person och dennes egendom i syfte att hota, skrämja, skada och kränka. Det innebär att slå sönder saker, föremål och inredning i och utanför hemmet.

Latent våld

Stark ilska och aggressivitet som visar sig genom ex kroppshållning och kroppsuttryck som skapar rädsla och upplevs som hot om våldsamma konsekvenser. Detta formar våldsoffret till att vara till lags.

Att bli utsatt för våld

Våld mot kvinnor är ett brott som all annan misshandel. Kvinno-misshandel är både ett enskilt och ett samhällsproblem. Våldet är ett hinder för den enskilda kvinnans rättstrygghet och därmed också ett hinder för den fortsatta utvecklingen mot jämställdhet mellan män och kvinnor.

Nästan allt våld mot kvinnor sker i hemmet och utövas av män som kvinnorna bor, eller bott tillsammans med. Det förekommer i alla samhällsklasser, etniska grupper och åldersgrupper. Våldet kan inte ses och förklaras som ett relationsproblem. Kvinnan är inte medansvarig, även om misshandeln föranletts av gräl mellan kvinnan och mannen. Att misshandla är ett brottsligt beteende som den våldsutövande alltid är ansvarig för.

Våldet ser olika ut

Män

- Utsätts av andra män
- Utsätts utomhus
- Utsätts av någon okänd eller någon man känner ytligt
- Våldet är en engångsföreteelse

Kvinnor

- Utsätts av män
- Utsätts inomhus
- Utsätts av någon man känner väl eller lever med
- Utsätts ofta för upprepat våld

Våldets orsaker och konsekvenser

Mäns våld mot närstående kvinnor kan inte förklaras på ett enkelt sätt. Förklaringar till mäns våld mot kvinnor, och till relationen mellan kön och våld, finns i olika teoretiska inriktningar. Forskningen om kön och våld sträcker sig från individualistiska och psykologiska perspektiv till sociologiska perspektiv, som var för sig gör anspråk på att ge bästa förklaringen.

För förståelsen av mäns våld mot kvinnor finns det inga teorier som varit så fruktbara som de med makt- och genusperspektiv, då problemet ytterst bottnar i ojämlikhet mellan kvinnor och män.

Kvinnor som blivit fysiskt, psykiskt och sexuellt misshandlade visar ofta samma symptom som människor som lever med post-traumatiskt stressyndrom. Omhändertagandet bör ske med vetskap om vilket trauma en sådan situation innebär.

Kvinnors reaktioner och strategier mot våldet

Det finns kvinnor som går vid första slaget och andra som tvingats leva med mannens hot och våld under lång tid. Aktuell forskning visar att det är vanligt att kvinnor växlar mellan att anpassa sig och hoppas att våldet ska upphöra och att göra flera uppbrotsförsök. Det är viktigt att reflektera över kvinnans möjligheter och svårigheter att bjuda motstånd.

När en kvinna söker hjälp efter ett övergrepp är hon i en akut kris, där hon oftast upplever att hon förlorat kontroll över sig själv och omgivningen. I mötet med våldsutsatta kvinnor är det viktigt att inte generalisera utan se varje kvinna som en unik individ.

Misshandel inom ett förhållande skiljer sig väsentligt från andra våldsbrott. Makarna är beroende av varandra känslomässigt och genom gemensamt boende och ekonomi, delad livshistoria och dessutom ofta gemensamma barn, vän- och släktkrets, och en planerad gemensam framtid.

Om det finns barn binds makarna till varandra även om kvinnan lämnar mannen. För en del kvinnor är barnen och deras fortsatta väl och ve skäl att lämna mannen, för andra är de anledningen att stanna kvar.

En del kvinnor kan inte lämna mannen på grund av rädsla för att våldet blir än värre om de bryter förhållandet. De upplever en slags säkerhet när de bor tillsammans med mannen. Kanske de anser att det är bättre att veta var han är, och vad han gör, än att ständigt gå och vara rädd för att han ska söka upp henne. Det finns också kvinnor som väljer att stanna hos sin man, därför att hon anser att han behöver henne, eller på grund av dubbla känslor för mannen.

Det mesta av våldet mot kvinnor i nära relation sker i det fördolda och är inte känt för omgivningen.

Att möta kvinnor som utsätts för våld i nära relationer

Information och hjälpinsatser till våldsutsatta kvinnor

Socialtjänsten ska aktivt erbjuda information och hjälpinsatser av olika slag till kvinnor som är våldsutsatta och vara lyhörd för vad de kan vara i behov av. Kvinnan känner sällan till vilka möjligheter hon har till stöd och hjälp. Kvinnor med utländsk bakgrund kan behöva ytterliggare upplysningar om hur kvinnors rättigheter i det svenska samhället ser ut.

Även andra utsatta grupper kan ha svårt att tillgodogöra sig sina rättigheter och behöver extra stöd och information.

Att berätta för någon som lyssnar aktivt kan vara en hjälp för kvinnan att komma fram till hur hon ska handla. Det är viktigt att i bemötandet hjälpa henne att se sin egen förmåga att reagera och agera samt att stärka hennes självförtroende.

Förhållningsättet i mötet ska, som i allt socialt arbete, vara att lyssna och anpassa insatsen efter de individuella behoven. Insatserna kan vara både praktiska och behandlingsinriktade, akuta och långsiktiga.

Identifiering

Att identifiera att en person är utsatt för våld i nära relationer kan vara svårt. En utsatt kvinnas kontakt med socialtjänsten kan vara föranledd av något annat än våldet. Fysiskt eller psykiskt våld syns inte alltid vare sig i form av skador eller genom kvinnans uppträdande.

Endast en liten andel av de våldsutsatta kvinnorna söker själva hjälp med direkt koppling till våldet. När det gäller socialtjänstens

område kan frågan bli synliggjord först efter en längre kontakt med handläggare/rådgivare eller vårdpersonal.

Exempel på situationer när våldet kan finnas dolt:

- Ett upprepat behov av försörjningsstöd utan tydlig förklaringsgrund kan vara ett tecken på att partnern har kontroll över ekonomin.
- Långvarig ohälsa/frekventa läkarbesök med diffusa symptom.
- Vid gemensamt besök kan mannen vara väldigt dominant samtidigt som kvinnan agerar undfallande och det är svårt att skapa kontakt med henne.
- Vissa grupper kan ha speciella svårigheter att söka stöd och är särskilt svåra att uppmärksamma, såsom kvinnor med invandrarbakgrund, kvinnor med funktionshinder och par som lever i samkönade relationer.

Våga se och våga fråga

Många kvinnor väljer att inte berätta om familjehemligheten för socialtjänsten. Därför är det viktigt att socialarbetaren, vid misstanke om våld, på ett respektfullt sätt förmår ställa frågor kring kvinnans relation med sin partner.

Forskning har visat att när socialarbetare har vågat ställa frågor kring relationer och våld, så har det lagt grund till att kvinnan börjat berätta och ta emot hjälp och stöd.

Det är en grannlaga uppgift att identifiera en kvinna som utsatts för psykiskt, fysiskt eller annat våld från en närstående. Redan vid en första telefonkontakt kan det bli aktuellt att ställa frågor kring relationer, rädsla för hot och våld. Det förekommer att kvinnor söker vård och hjälp hos olika myndigheter för skador och symptom, ekonomiska problem och andra sociala problem, men inte orkar eller vill berätta om den verkliga orsaken. Det kan vara många barriärer som hindrar henne. Det är viktigt att känna till våldets symptom och konsekvenser för att kunna ställa frågor på ett empatiskt men aktivt sätt. Tänk på att det kan vara första gången kvinnan berättar.

Situationer då det alltid är adekvat att ställa frågor om våld i relationen:

- inför familjerådgivning
- inför samarbetssamtal och andra samtal /möten rörande familjerätt
- inför familjesamtal hos familjebehandlare eller socialrådgivare på Dialogen
- i samband med utredning om barn som far illa enligt 11 kap 1 § SoL

Att ställa frågor

Ibland är det bättre att börja med mer allmänna frågor om förhållandet innan man ställer direkta frågor om hot och misshandel:

- Hur har du det i din relation/äktenskap? Du verkar bekymrad över din partner. Kan du berätta mer för mig om det? Uppträder han någonsin på ett skrämmande sätt?
- Brukar ni vara osams och bråka? Blir du rädd?

Hur man än tar upp frågan om våld i nära relationer är det viktigt att så småningom ställa direkta och mer specifika frågor om hot och våld:

- Har din partner hotat att skada dig eller någon i din familj? Är din partner svartsjuk? Brukar han anklaga dig för otrohet?
- Känner du att du befinner dig i fara? Är det säkert för dig att gå hem?
- Du nämnde att din partner använder alkohol. Hur uppträder han när han är påverkad?
- Händer det att hans beteende skrämmer dig? Blir han våldsam?
- Har din partner försökt hindra dig från att göra saker som är viktiga för dig? (som att gå i skolan, arbeta, träffa vänner eller familj)
- Har din partner använt kränkande eller nedsättande ord om din person?
- Har din partner slagit eller fysiskt skadat dig? Händer det ofta? När skedde det senast?

Ibland kan det kännas svårt att ta upp frågan om våld i nära relationer särskilt om det inte finns några tydliga indikationer på att kvinnan utsatts för våld:

- Jag vet inte om detta är ett problem för dig, men många kvinnor har upplevt våld i sina relationer. Jag har därför börjat att fråga alla rutinmässigt om detta.
- Har du blivit utsatt för hot/våld/varit rädd för din partner?
- Eftersom många kvinnor jag träffar i mitt arbete lever med någon som skadar eller hotar dem, frågar jag numera alltid om det förekommer våld i relationen.

Sexuellt våld i samband med partnerns misshandel är vanligt. Frågor om sexuella övergrepp kan vara mycket känsligt och smärtsamt för en kvinna att svara på. Det kan vara lämpligt att avvakta tills en trygg relation har etablerats innan man ställer frågor om detta.

- Har din partner tvingat dig att ha sex när du inte velat själv?
- Har din partner tvingat dig att utföra sexuella handlingar som du inte har velat?

Kom ihåg att:

- **fråga** om våld eller övergrepp.
- **identifiera** klienter som har utsatts för övergrepp.
- **bekräfta** allvaret i våld i nära relationer som ett brott, ett hälsoproblem och ett socialt problem.
- **tänka** på klientens omedelbara säkerhet.
- **poängtera** att ingen förtjänar att bli slagen, att misshandel är ett brott.
- **ge** klienten en lista med tillgängliga stödresurser i kommunen.

Kom ihåg att **inte**:

- **kritisera**, ge skuld eller skam.
- **moralisera**.
- **ignorera** yppande om våld i nära relationer.
- ställa dig på **förövarens sida**.
- **fråga** – varför går du inte?

Översatt från Domestic Violence Intervention by Emergency Department Staff.
(Socialstyrelsen 2003)

Vägledning inför mötet med kvinnor som utsätts för våld av närstående

Visa respekt och förståelse

Kvinnans utsatta situation kan göra att hon känner sig helt utlämnad. Hon kan vara mycket rädd för att inte blir trodd och förstådd. Insatserna bör inriktas på att kvinnan ska kunna få skydd och vård om hon behöver det samt stöd och hjälp att bestämma sig för hur hon vill förändra sin situation. En kvinna som vet att det finns bra hjälp att få vill i regel ha den hjälpen.

Ge tid och omtanke - fråga och lyssna

Fråga vad som hänt. Låt kvinnan berätta. Ge henne tid. Kvinnan kan vara ambivalent till situationen. Det kan ta tid för henne att våga lita på omgivningen och berätta. Det kan behövas flera samtal. Det är viktigt att kvinnan får ge sin egen bild av risksituationen, vilka som kan hjälpa henne och vilka strategier hon själv haft och har.

Lyssna och tro

Utgå från att det kvinnan berättar är sant. På grund av känslor av skuld och skam berättar kanske kvinnan till en början bara en liten del av sina erfarenheter av våld. Ifrågasätt ingenting, utan ge kvinnan ordentligt med tid att berätta vad som hänt.

Enskilda samtal – lämna mannen utanför

Ha aldrig tvåpartssamtal med kvinnan och mannen. Erbjud enskilda samtal. Du vet aldrig vad de gemensamma samtalen kan leda till efter att paret lämnat rummet. Risken är stor att våldet fortsätter och/eller ökar. Kvinnan kan känna sig förhindrad att berätta hur hon upplever sin situation p.g.a. av rädsla för mannen. Kvinnan och mannen ska inte ha samma handläggare/socialsekreterare. Om kvinnan önskar parsamtal kan detta ske om mannen tydligt har tagit ansvar för, och visat att han förstått våldets konsekvenser. Parsamtal ska däremot inte ske på mannens

begäran. Mannen kan uppfattas som samlad, adekvat och trovärdig, vilket är ett sätt för honom att kontrollera situationen.

Ifrågasätt eller kritisera inte

Särskilt vid upprepat våld och om kvinnan återvänt till mannen är det lätt att utsätta henne för kritik och fördömanden. Ofta är bindningen mellan kvinnan och mannen mycket stark. Om mannen kritiserar kan kvinnan uppfatta detta som kritik mot henne själv, eftersom hon levt tillsammans med honom. Det är viktigt att vara neutral i förhållande till kvinnans känslor inför mannen, men ändå markera avståndstagande inför våldshandlingarna. Kvinnan behöver höra att det alltid är den som utövar våldet som är ansvarig för det. Hon måste fatta sina egna beslut och socialförvaltningen ska inte tala om för henne vad hon ska göra.

Observera noga

Kvinnan befinner sig i kris. Bakom sig kan hon ha år av systematisk misshandel. Om hon gör ett splittrat intryck minskar detta inte hennes trovärdighet. Våldet ger långtgående psykiska konsekvenser. Det är vanligt att kvinnans självkänsla har skadats samtidigt som hennes rädsla för mannen ökat.

Uppmärksamma barnen

Ta reda på om kvinnan har barn och vem som är vårdnadshavare. Var finns barnen? Hur är det ordnat för dem? Finns det misstanke om att barnen behöver skyddas och att modern inte kan ge detta skydd ska en anmälan till socialnämnden ske. Misshandlade kvinnor kan tro att deras barn ska tas ifrån dem. Därför är det viktigt att förklara för modern att en kontakt med socialtjänsten innebär ett erbjudande om hjälp och att en utredning om barnens situation tar sikte på att förbättra förhållandet för både kvinnan och barnen.

”Fixare” i början

För kvinnan kan det ofta vara svårt att i krissituationen fatta vissa beslut själv på grund av rädsla och ambivalenta känslor inför mannen. Var gärna en ”fixare” som i den akuta krisen hjälper till med de praktiska sakerna.

Litet eller inget nätverk

Tänk på att kvinnan många gånger är isolerad som ett resultat av den misshandelsrelation hon levt i. Hon har oftast ett litet nätverk eller inget alls. Det är vanligt att den våldsutövande mannen försvårat för eller vägrat kvinnan att ha kontakt med släkt och vänner. Detsamma kan gälla hennes möjlighet att yrkesarbeta, utbilda sig och utöva fritidsintressen.

Att lämna mannen

Tala inte om för kvinnan huruvida hon ska lämna mannen eller inte. Skynda inte på henne innan hon är mogen att fatta ett beslut. Information om normaliseringsprocessen och övrig kunskap om våld mot kvinnor kan däremot underlätta för henne. Det är viktigt att hon förstår att hon inte är ensam om att ha blivit utsatt för våld.

Skuldbelägg ej

Skuldbelägg inte kvinnan för att hon stannar kvar hos mannen eller går tillbaka till honom. Många kvinnor återvänder till misshandlaren innan de fattar det slutgiltiga beslutet att lämna honom. Acceptera kvinnans val oavsett vad hon beslutar.

Gör en riskbedömning och en säkerhetsplanering

Det är viktigt att tillsammans med kvinnan göra en riskbedömning och en säkerhetsplanering (se vidare s. 18–20).

Informera

Beroende på i vilken yrkesroll du möter en våldsutsatt kvinna har du olika informations-ansvar. För att kvinnan ska bli hjälpt är det viktigt att hon får bra information, om möjligt både skriftligt och muntligt, om de rättigheter hon har och om de möjligheter som finns till skydd, stöd och hjälp. Lämna skriftlig information och ev. visitkort för kvinnans framtida behov.

Hänvisa rätt

Se till att den som behöver annat stöd än det som du kan ge, blir hänvisad till dem som har kompetens och resurser för uppgiften. Finns en hotbild, hjälp till att kontakta polis, kvinnojour eller socialtjänst. Finns skador eller märken efter våld, hjälp till att kontakta vårdcentral eller akutmottagning beroende på skadans omfattning. Om kvinnan vill, följ gärna med henne.

Använd professionell tolk

Se till att ordna tolk vid behov. Låt inte anhöriga tolka. Beställ kvinnlig tolk om kvinnan önskar det.

Dokumentation

För socialtjänsten och andra stödinstitanser är det viktigt att alla tecken till våld skrivs in i journalerna, även om kvinnan vid tillfället säger att hon inte vill polisanmäla. Kvinnan ska få veta att hon har rätt att läsa sin akt och att få rättelser antecknade i journalen samt att uppgifter enligt huvudregeln inte får lämnas ut utan hennes medgivande. För att undvika att mannen får vetskap om uppgifter rörande våld i relationen ska handläggaren se till att kvinnan och mannen har separata akter.

Skyddat boende

Då kvinnan behöver skyddat boende, använd alltid i första hand skyddat boende med personal (kvinnojouren) och i sista hand hotell. På grund av kvinnans utsatthet har kvinnan behov av mycket stöd och bör ej lämnas ensam.

Personliga tillhörigheter

Låt inte kvinnan gå ensam om hon behöver hämta personliga tillhörigheter i hemmet. Se till att någon går med henne, alltid två personer, poliser och/eller socialsekreterare.

Ekonomiskt bistånd

Försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd ska ges utifrån kvinnans behov och perspektiv. I det akuta skedet kan kvinnan vara i behov av ekonomisk hjälp. Mannen kan ha tagit ekonomisk kontroll

över kvinnan, hindrat henne att ha tillgång till pengar för att begränsa hennes handlingsutrymme. Det är viktigt med en snabb, generös och flexibel handläggning av ekonomiskt bistånd till en våldsutsatt kvinna. Får hon inte effektiv ekonomisk hjälp kan hon känna att hon inte har annat val än att stanna kvar i en hotfull situation. Kvinnan kan även behöva hjälp att byta bostadsort.

Husdjur

Ansvar för husdjur kan utgöra ett hinder för kvinnan att bryta sig loss från en våldsutsatt situation. Fråga kan uppstå vem som ska ta hand om djuret. För socialtjänsten får denna fråga inte bli av avgörande betydelse för huruvida kvinnan ska kunna ta emot stöd och hjälp. Finns barn i familjen blir denna fråga extra känslig.

Läkarintyg/rättsintyg

Uppmana kvinnan att uppsöka läkare och ordna med läkarintyg på ev skador. Läkarintyget ska ge tillräckligt underlag för ett rättsintyg (fotografering, dokumentation). Tänk på att sexuellt tvång och våldtäkt kan förekomma i relationer där mannen utsätter kvinnan för våld. Detta kan innebära att kvinnan även behöver genomgå en gynekologisk undersökning.

Informera kvinnan om värdet i att dokumentera sina skador. Läkarintyget är viktigt för hennes trovärdighet vid eventuella framtida rättsliga processer, uppehållstillstånd, förtur till lägenhet och vårdnadstvist. Kvinnan kanske vill göra en polisanmälan i ett senare skede och kan då använda sig av dokumentationen.

Polisanmälan

Uppmuntra men pressa inte kvinnan till att göra polisanmälan. Tänk på att det måste vara kvinnans eget beslut. Om kvinnan gör en polisanmälan, är det viktigt att hon (och barnen) är skyddade, till exempel placerade i skyddat boende. Liksom läkarintyget är polisanmälan viktig för hennes trovärdighet vid eventuella framtida rättsliga processer, uppehållstillstånd, förtur till lägenhet och vårdnadstvist.

I 14 kap 2 § Sekretesslagen finns bestämmelser som möjliggör för socialtjänsten att anmäla till polis- eller åklagarmyndighet vid sidan om en direkt akut situation. Vid fullbordat brott gäller att minimistraffet ska vara ett års fängelse (grov misshandel, olaga frihetsberövande, rån och allmänfarlig ödeläggelse). Vid misstanke om försök till brott gäller minimistraffet två års fängelse.

Ovanstående ger alltså möjlighet för socialtjänstens personal att göra polisanmälan vid kännedom om till exempel kvinnofridsbrott. Som nämnts ovan är det dock viktigt att beslut om polisanmälan är kvinnans eget beslut. Eftersom socialtjänstens uppdrag i första hand är att vara stödjande i relation till den våldsutsatta kvinnan, vore det olyckligt om socialtjänsten i stödarbetet med våldsutsatta kvinnor som generell arbetsätt skulle tillämpa metoden att göra polisanmälan trots att kvinnan motsätter sig en anmälan.

Långsiktigt stöd

Socialtjänstens stödinsatser

Socialtjänsten ska erbjuda stöd på respektive enhet. Socialförvaltningen avser att utveckla stödet när det gäller våld i nära relationer.

Familjerådgivningen arbetar aktivt med både våldsutsatta kvinnor och våldsamma män. Arbetet sker både med par och enskilda.

Familjestödet arbetar med föräldrar i behov av stöd, där en av föräldrarna är eller har varit utsatt för våld.

Dialogen har möjlighet till fem stödsamtal samt att de har insatser enligt Trappanmodellen för barn som upplevt våld.

Om du som handläggare stöter på problem kan du ta upp ärendet med din arbetsledare eller den lokala kvinnofridsgruppen.

Nätverket

Vilken hjälp behöver kvinnan för att på sikt klara sin situation? På vilket sätt kan nätverket hjälpa henne? Finns det släkt/vänner som kvinnan förlorat som hon skulle vilja återknyta kontakten med? Eventuellt behöver kvinnan stöd i att bygga ett helt nytt nätverk. Kanske kan kvinnan knyta nya kontakter genom frivilligorganisationer, självhjälpgrupper, föräldragrupper, fritidsaktiviteter eller utbildning/skola. För konsultation kan du prata med det lokala nätverksteamet inom socialförvaltningen.

Samtalsstöd/-grupper

Om inte socialtjänsten bedriver samtals- eller stödgrupper kan man efterfråga det vid kvinnojouren Falun/Borlänge.

Stöd i form av kontaktperson

Förutom samtalsstöd kan kvinnan ha behov av bistånd i form av kontaktperson eller familjestöd. Kontaktperson kan tillsättas för att underlätta umgänget mellan barnet och umgängesföräldern när det finns risk för fortsatt hot eller våld efter en separation. Kontaktfamilj kan också användas som stöd för kvinnan och barnen. Den första tiden efter en separation kan vara kaotisk med

känslomässiga upp- och nergångar, samtidigt som många praktiska saker behöver ordnas. Hotbilden kan vara mycket allvarlig. Det finns ett stort behov av stöd och ibland avlastning med barnen. Familjestödverksamheten kan kopplas in.

Ekonomisk hjälp

Kvinnan behöver en egen handläggare. Fråga kvinnan om hon står på hyreskontraktet. Det förekommer att mannen bor kvar i lägenheten då kvinnan flyttat till skyddat boende, och att han sedan inte betalar hyran. Står kvinnan på kontraktet får hon en hyresskuld. Samma sak gäller för telefon och eventuella gemensamma skulder.

Det kan vara nödvändigt att under en längre övergångsperiod bevilja ekonomiskt bistånd till kvinnan (och barnen) och att ha ett flexibelt bemötande vad det gäller ekonomin. Även på längre sikt då kvinnan lämnat mannen kan hon vara i behov av ekonomisk hjälp för att kunna leva ett självständigt liv.

Ambivalens

Tänk på att kvinnan ofta är ambivalent. Det tar tid att se sin situation, våga lita på omgivningen samt ta sig ur en relation där våld förekommer. Hon behöver få prata om både det som varit eller är bra och det som är dåligt i relationen med mannen. Identifiera var kvinnan befinner sig i sin inre beslutsprocess som handlar om att stanna eller lämna relationen. Det är en process som kan ta lång tid. Ett stöd för kvinnan kan vara att synliggöra nya handlingsmöjligheter i hennes liv, men naturligtvis inte ta beslut åt kvinnan.

Ställ processfrågor som till exempel Hur blir det om du stannar kvar i relationen? Vad händer om du lämnar din man? Undvik direkta uppmaningar om vad kvinnan ska göra eftersom det kan hindra henne i processen att reflektera över sin situation och vad hon själv vill.

Förändring

En känslomässig upplevelse måste till för att en förändring av kvinnans livssituation ska kunna ske. Ett sätt att nå dit är att prata om hur hon har upplevt att bli slagen, hur mönstret av våld och hot sett ut. Prata om kvinnans egna gränser, vad som är acceptabelt och inte acceptabelt vad det gäller begränsningar i hennes eget livsutrymme/handlingsutrymme, tvång, kränkningar, hot och våld. Du kan även fråga kvinnan hur länge hon tror att det dröjer innan hon blir slagen igen.

Att föra in samtalet på barnen kan vara avgörande. Fråga kvinnan vad hon känner inför sina barns upplevelser av våldet. Många våldsutsatta kvinnor tränger bort vad deras barn utsatts för. Många gånger säger kvinnan spontant att barnen inte har sett något eller vet något om våldet. Det är smärtsamt att inse att barnen far illa av att deras mamma utsätts för våld av pappa/styvpappa. Forskning visar att de flesta barn som lever i en familj där våld förekommer har bevittnat våldet, d.v.s. sett eller hört mamma bli misshandlad av pappa/styvpappa. Stöd mammorna i att prata med barnen om vad som hänt, det bekräftar barnens upplevelser. Även mycket små barn har visat sig må bra av detta.

Riskbedömning och säkerhetsplanering

Då en kvinna utsatts för misshandel och övergrepp är det motiverat att tillsammans med kvinnan göra en bedömning av risk för skador och även dråp/mord. Samtalet kan också vara en hjälp för kvinnan att reflektera över sin situation och om hon är i fara. Följande är inte förutsägbart i varje enskilt fall men nedanstående förhållanden kan bedömas som faktorer som ökar risken för allvarliga skador eller dråp/mord. De utgör enligt forskning och erfarenhet riskfaktorer var för sig eller i kombination.

En ökad risk kan föreligga om mannen:

- är våldsam utanför hemmet
- hotar mer frekvent eller med allvarligare hot
- använder våld mot barnen
- hotar att döda kvinnan, barnen och/eller hotar med självmord
- använder droger
- har använt våld under graviditet
- har begått sexuella övergrepp
- är besatt av kvinnan, säger att han inte kan leva utan henne, förföljer och/eller
- trakasserar henne
- tidigare skadat kvinnan allvarligt
- har hotat vänner eller släktingar
- har vapen hemma eller lättillgängligt
- är tidigare dömd för misshandel/våldsbrott

Ytterligare en tänkbar riskfaktor för fortsatt eller ökat våld är om kvinnan försökt lämna mannen eller öppet planerar att separera från mannen.

Att ha utsatts för våld i en nära relation kan innebära en förhöjd risk för självmordsförsök. Bedömning av risk för allvarliga skador kan därför även behöva innehålla en bedömning av risk för att kvinnan begår självmord. Särskild suicidbedömning görs av personal med psykiatrisk kompetens.

Efter att ha diskuterat kring dessa riskfaktorer, kan man fråga kvinnan om hon anser att hon är i allvarlig fara. Svarar hon jakande bör detta tas på största allvar. Man kan även fråga kvinnan vad hon just nu är mest rädd för ska hända. Om kvinnan inte anser att hon är i fara – men man själv ändå bedömer att så är fallet – bör man diskutera sin bedömning öppet med henne. Det är viktigt att delge kvinnan erfarenheten att våldet oftast blir värre med tiden och att det föreligger en stor risk för ökat våld när hon lämnat partnern.

Det finns olika metoder att mer systematiskt göra riskbedömningar. Polismyndigheten och vissa kommuner använder sig ibland den så kallade SARA-metoden; en manual med en checklista för bedömningar av återfallrisk i partnervåld eller Hans Ekbrands riskbedömningsfrågor.

Säkerhetsplanering – när kvinnan väljer att återvända hem

Många kvinnor väljer, i alla fall under en tid, att återvända till eller stanna kvar i relationen med en våldsutövande man. För en kvinna som väljer att återvända hem är det av största vikt att göra en säkerhetsplanering tillsammans med henne. Diskutera vad hon hittills har gjort – och vad hon kan göra – för att minimera risker för henne och eventuella barn.

- Diskutera vad som fungerat hittills för att avvärja krissituationer och om hon tror att sådana strategier kan hjälpa nu. Fråga om hon kan förutse en upptrappning av våldet. Tänk på våldsspiralen och normaliseringsprocessen.
- Fråga henne om hon kommer att ringa polisen, socialjouren eller kvinnojouren om mannen blir våldsam. Om hon inte kan komma åt att ringa, vad kan hon iså fall göra för att påkalla hjälp?
- Be henne beskriva sitt nätverk och formulera hur de kan stödja henne i en akut situation.
- Diskutera för- och nackdelar med att berätta för vänner och släktingar vad hon är utsatt för.
- Vart kan hon ta vägen om hon måste fly? Hjälp henne att sammanställa en lista med telefonnummer och adresser.
- I glesbygdsmiljöer eller miljöer med särskilda förutsättningar (t.ex. vid utlandsresa) kan säkerhetsplaneringen behöva vara annorlunda. Mobiltelefonsystem fungerar inte alltid. Det kan ta lång tid innan för polisen att komma. Hjälp henne att göra en realistisk säkerhetsplanering av andra tillgängliga resurser.

Om situationen blir akut

Föreslå kvinnan att hon har följande saker tillgängliga om hon (och barnen) måste lämna hemmet snabbt:

- identitetshandlingar, för henne (och barnen)
- andra viktiga handlingar
- eventuella viktiga medicinska dokument, recept
- telefonnummer och adresser som kan vara viktiga
- kläder och hygienartiklar för henne (och barnen)
- kontobevis, kreditkort, bankböcker och nycklar till bankfack
- personliga saker som har särskild betydelse för henne (och barnen)

Säkerhetsplanering i boende utanför hemmet

- Vikten av att ha med sig en person i fall kvinnan måste återvända till bostaden.
- Ta reda på vilka i kvinnans nätverk som kan vara till stöd för henne och som inte kontaktar mannen.
- Inte svara i telefon om mannen ringer.
- Mannens umgänge med barnen (se avsnitt "Umgänge med barnen").
- Förhållningssätt om husdjur finnes.

Rättsligt stöd och skydd

Trygghetspaket

Trygghetspaketet innehåller bland annat en mobiltelefon med direktkoppling till polisen. Paketet och annan teknisk utrustning bör finnas hos varje polismyndighet och bör kunna lämnas ut dygnet runt.

Besöksförbud

Åklagare eller domstol kan för att skydda kvinnan och eventuella barn meddela en person i hennes/deras närhet besöksförbud. Detta innebär att kvinnan och barnen under den tid som beslutet avser inte ska få besök av, kontakt av eller följas efter av den som förbudet avser. Besöksförbudet avser viss tid, högst ett år, men kan förlängas med högst ett år i taget. När åklagaren beslutar om besöksförbud ska socialnämnden genast underrättas i de fall parterna har barn under 18 år.

Utvidgat och särskilt utvidgat besöksförbud

I vissa fall kan åklagaren meddela beslut om utvidgat besöksförbud. Ett utvidgat besöksförbud gäller med den omfattning och de geografiska begränsningar som anges i beslutet. Till exempel kan beslutet avse förbud att uppehålla sig i närheten av kvinnas arbetsplats eller bostad. Den som överträtt ett utvidgat besöksförbud kan meddelas ett särskilt utvidgat besöksförbud. Ett sådant beslut omfattar olika platser där kvinnan brukar vistas.

Besöksförbud avseende gemensam bostad

Besöksförbud kan även avse förbud att uppehålla sig i den gemensamma bostaden om det finns en påtaglig risk för att den som förbudet avser kommer att begå brott mot sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Ett sådant besöksförbud får endast gälla trettio dygn och får endast förlängas om det finns särskilda skäl och endast sju dygn i taget. Polisen har befogenhet att avlägsna den som förbudet avser från bostaden.

Överträdelse av förbudet

Den som överträder ett besöksförbud kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Prövning samt omprövning av beslut

Den förbudet avser kan överklaga åklagarens beslut till tingsrätten och vidare till hovrätten.

Om det finns skäl härtill genom ändrade förhållanden kan åklagaren häva eller ändra ett beslut om besöksförbud. Begäran om detta kan göras muntligen eller skriftligen. Åklagare kan inte häva eller ändra ett beslut som är föremål för rättens prövning.

Skyddade personuppgifter

Spärrmarkering

Spärrmarkering innebär att uppgift om namn och adress tas bort från folkbokföringsregistret. Detta sker även i andra tillgängliga register hos myndigheter som hämtar sina uppgifter från folkbokföringsregistret.

För att få spärrmarkering måste sökanden kunna styrka ett sannolikt hot.

Ansökan görs hos chefen för Lokala Skattemyndigheten. Beslutet gäller ett år i taget. Det tar cirka 14 dagar innan spärrmarkeringen når fullt genomslag.

Nackdelar med spärrmarkering

Eftersom man inte finns i några register så tappar man lätt kontakten med samhällets olika serviceorgan. Dessa kontakter måste man själv ordna.

Kvarskrivning

Kvarskrivning innebär att man fortfarande finns skriven på den gamla folkbokföringsorten trots att man flyttat till en ny ort. Man bor således anonymt på den nya orten. Postadressen går då till den Lokala Skattemyndigheten på den ort man är skriven. Kvarskrivning får även avse den utsatte personens medflyttande familj.

Ansökan om kvarskrivning kan göras av en person som av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller allvarliga trakasserier på annat sätt och om den enskildes behov av skydd inte kan tillgodoses genom besöksförbud eller på annat sätt.

Ansökan görs hos chefen för Lokala Skattemyndigheten som fattar beslut. Beslutet gäller högst tre år i taget.

Nackdelar med kvarskrivning

Den berörde får inte någon service hos den nya kommunen eftersom man inte är skriven där.

Skyddad adress/Namnbyte

Skyddad adress/namnbyte beslutas av lokala skattemyndigheten. Det innebär att den nya adressen inte får lämnas ut till någon. Namnbyte kombineras lämpligen med kvarskrivning som görs på Patent- och registreringsverket

Fingerade personuppgifter

Fingerade personuppgifter innebär att man får en ny identitet med fingerat personnummer etc. Detta skydd används mycket restriktivt. Beslut om detta fattas av tingsätten efter ansökan från Rikspolisstyrelsen. Ansökan kan göras hos polisen eller hos Rikspolisstyrelsen direkt.

Skydd som kvarskrivning, spärrmarkering och fingerade personuppgifter medför stora konsekvenser i kvinnans liv. Om det ska fungera måste hon flytta, byta arbete och umgänge osv. Fingerade personuppgifter medför utöver detta en rad komplikationer eftersom allt som rör hennes tidigare liv står i hennes gamla namn och personnummer.

Skyddad identitet i socialförvaltningens verksamhetssystem

I Isox 2000 medges möjlighet till skyddad identitet. Rutinen för detta återfinns under Handläggningsrutiner/Skyddad identitet/förfaringsätt.

Skyddet kan ges på två nivåer:

- 1) Skydd för adressuppgifter, så att endast behörig handläggare kommer åt dem
- 2) Skydd för alla uppgifter om personen (personnummer, namn, adress, beslut etc)

Barn som lever med våld i familjen

Societjänstens ansvar för barnen

Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden .

(5 kap 1 § Socialtjänstlagen)

Societjänsten måste noggrant uppmärksamma barn som lever med våld i familjen. Detta gäller oavsett om kvinnan väljer att flytta från mannen eller ej.

Enligt utredningen bedöms tio procent av alla barn någon gång under sin uppväxt ha upplevt våld mot modern i familjen. Av alla barn bedöms fem procent ha upplevt våld ofta. Översatt till Falun kan detta innebära cirka 1 200 respektive 600 barn.

Barn och ungdomar tar skada av att leva med våld i familjen. Att växa upp i ett hem där barnet utsätts för att bevittna/uppleva våld i sin närmiljö är enligt Kommittén mot barnmisshandel (SOU 2001:72) att anse som psykisk misshandel.

Dessa barn löper också en förhöjd risk att barnet eller barnen utsätts för sexuella övergrepp. Att förebygga våld och att ingripa mot våld är en angelägenhet för hela samhället. Alla som kommer i kontakt med barn och vuxna, som lever med våld i vardagen måste våga ta ställning mot våldet och ingripa till skydd och stöd för de utsatta.

Anmälningsskyldigheten

Finns det misstanke om att barnen behöver skyddas och att modern inte kan ge detta skydd ska en anmälan göras till socialnämnden/socialförvaltningen enligt 14 kap 1 § SoL.

Om modern misshandlas finns stora risker för att barnen skadas allvarligt även om de själva inte utsätts för våld. Detta är en svår

fråga, eftersom många tror att förtroendet från kvinnan kan skadas om det sker en anmälan. Misshandlade kvinnor kan tro att deras barn ska tas ifrån dem. Därför är det viktigt att förklara för modern, att en kontakt med socialtjänstens utredande delar innebär ett erbjudande om hjälp och att en utredning om barnens situation tar sikte på att förbättra förhållandet för både kvinnan och barnen. Försök att medverka som stöd vid kvinnans möte med de utredande socialsekreterarna .

Förhandsbedömning och inledande av utredning

Uppgifter om att ett barn far illa kan inkomma till socialtjänsten i form av en anmälan eller ansökan. Genom förhandsbedömning tas ställning till om utredning ska inledas eller ej. (se 11 kap 1-2 §§ SoL)

Vid misstanke att barn far illa/är utsatta för brott är socialtjänstens uppgift att:

- Inleda utredning enligt 11 kap 1 § SoL.
- Bedöma och tillgodose barnets behov av omedelbart skydd eller stöd.
- Tillgodose barnets behov av skydd eller stöd mer långsiktigt.
- Ta ställning till om och när polisanmälan ska göras.
- Samordna arbetet med andra myndigheter.
- Stödja familjen som helhet både under utredningstiden och mer långsiktigt.
- Bedöma föräldrarnas omsorgsförmåga och barnets behov av stödinsatser

Identifikation och signaler – barnets reaktioner på våldet

Barn som utsätts för traumatiska upplevelser och som inte får sina grundläggande behov tillgodosedda reagerar på olika sätt beroende på ålder, personlighet och andra omständigheter.

Många barn har försökt att på olika sätt få ett slut på våldet i familjen. Kanske har barnet försökt medla mellan föräldrarna eller försökt att gå emellan när misshandeln varit i full gång och då riskerat att själv bli misshandlat.

Det är vanligt att barn i familjer, där det förekommer våld och hot, lägger ansvaret och skulden på sig själv. Genom att bli snällare, tystare, aldrig vara i vägen, vara mer hjälpsam hoppas barnet få slut på våldet. En del barn kan tvärtom försöka avleda genom att själva bli bråkiga. Vissa barn väntar i det tysta på att bli så pass stora att de kan klara sig själva och flytta hemifrån. Andra barn har allvarliga tankar på självmord.

Många barn lever med en ständig rädsla för att pappan en dag kommer att slå ihjäl mamman. Rädslan kan också handla om att behöva ta ställning för någon av föräldrarna. Barnet har ambivalenta känslor gentemot båda föräldrarna. Det kan finnas ilska eller hat mot pappan för att han misshandlar mamman. Samtidigt kan

det finnas besvikelse på eller ilska mot mamman för att hon inte gör något åt situationen. Parallellt med dessa negativa känslor kan barnet ha varma känslor för båda föräldrarna, tycka synd om dem och känna stor oro för dem.

Olika signaler hos barnet

Psykosomatiska reaktioner som återkommande huvudvärk, magont och illamående, sömnrubbingar, koncentrationssvårigheter och sängvätning kan vara ett tecken på våld i familjen – men det kan också bero på andra traumatiska upplevelser eller exempelvis på missbruk, psykisk sjukdom eller stora ekonomiska och sociala problem i familjen. Särskilt hos små barn kan man märka att den normala utvecklingen avstannar eller går tillbaka.

Sådant som barnet tidigare kunde, så som att klä på sig, äta själv eller gå på toaletten, kan det inte längre. Vissa barn kan bli mer tillbakadragna och skygga, andra kan bli utagerande och aggressiva. Andra barn kan reagera med att bli överdrivet duktiga på att ta hand om sig själv.

Hos skolbarnen kan problemen visa sig genom stor frånvaro i skolan. Barnet känner att det måste stanna hemma för att övervaka situationen i hemmet. Kanske måste barnet ta hand om hushållet eller småsyskonen för att vardagen överhuvudtaget ska fungera. När dessa barn är i skolan är de ofta tillbakadragna och har svårt att koncentrerar sig. En motsatt reaktion kan vara att fly in i skolarbetet för att slippa ifrån verkligheten.

Tala med barnet/ungdomen

Det är viktigt att uppmärksamma barn och ungdomar som lever i familjer där mamman utsätts för våld. De flesta barn som lever i en familj där våld förekommer har bevittnat våldet, d.v.s. sett eller hört mamma bli misshandlad av pappa/styvpappa. Barnen har ofta ambivalenta känslor inför både mamma och pappa. Många bär sina erfarenheter och familjens hemlighet för sig själv. De kan känna rädsla och skam och många barn tar också på sig skulden för våldet.

Det primära i arbetet då vi möter barn som bevittnat våld ska vara att konkret se till att våldet upphör, dvs. se till barnen och ungdomarna får skydd och stöd.

Var tydlig

Det är inte barnens ansvar att ta initiativ och berätta. Du måste vara tydlig och ställa konkreta frågor. Om ett barn börjar berätta för någon utomstående om vad som pågår i familjen, är det nödvändigt att försäkra sig om att barnet inte utsätts för mera våld eller repressalier.

När barnen befinner sig i en trygg och säker miljö behöver de få tala om sina upplevelser. Barn med svåra trauman efter att de själva varit utsatta för övergrepp eller sett modern eller syskon utsättas för svåra övergrepp kan vara i behov av terapi genom barnpsykiatrin.

Bekräfta

Tala om för barnet att vi vet att det har förekommit våld och lyssna på barnet när det berättar. Bekräfta att barnets upplevelser är verkliga. Tala om för barnet att du vet att man kan ha olika känslor för våldet, våldsutövaren och den våldsutsatte och att det är tillåtet att ha dessa olika känslor. Berätta för barnet att våld alltid är de vuxnas ansvar.

Akuta insatser

Ta reda på om kvinnan har barn och vem/vilka som är vårdnadshavare. Var finns barnen? Hur är det ordnat för dem?

Skyddat boende

I ett akut läge är det viktigaste för både kvinnan och barnen att våldet upphör och att de försäkras en trygg och säker miljö. Oftast är detta möjligt endast genom att ordna ett tillfälligt skyddat boende för kvinnan och barnen. Om båda föräldrarna är vårdnadshavare kan fadern dock med stöd av lag kräva att få reda på barnets vistelseadress. Fråga om även barnet utsatts för fysiskt våld. Socialtjänstens dilemma blir att dels skydda och stödja den ena vårdnadshavaren och barnen, dels bemöta den andra vårdnadshavarens krav på att röja skyddet.

Upplys fadern om att modern och barnen befinner sig väl och behöver en tid i lugn och ro efter det som hänt, men att adressen inte kan lämnas ut till honom. Be honom ge sitt samtycke till detta. Om fadern inte lämnar sitt samtycke be din chef återropa 14 kap 4 § andra stycket i Sekretesslagen (1980:100) och avslå begäran att utlämna adressen till honom med motiveringen att det kan antas att barnen lider betydande men om adressuppgifterna röjs. Erbjud ett skriftligt avslagsbeslut. Han kan då överklaga beslutet och frågan om adressen ska lämnas ut eller inte får avgöras av domstol.

Gör en säkerhetsplanering för barnet

Prata med barnet om vilka strategier han/hon hittills har haft när våld förekommit i familjen. Fråga barnet vilka möjligheter han/hon har att få hjälp från andra vuxna än föräldrarna. Vem känner till problemet utanför familjen? Finns det någon i barnets närhet som han eller hon kan vända sig till? Gå igenom möjliga strategier med barnet så att han/hon är förberedd om en akut situation uppstår.

Omhändertagande enligt LVU 2 §

Om förhållanden enligt LVU 2 § föreligger, det vill säga misshandel eller något annat förhållande i hemmet som gör att den unges hälsa eller utveckling skadas kan socialtjänsten omhänderta barnen och placera dem hos modern i ett skyddat boende. Samtidigt som beslutet om placering fattas måste också beslut om att hemlighålla adressen enligt LVU 14 § tas. I den akuta situationen är det önskvärt att kvinnan och barnen får en frist och att frågan om umgänge kan avvaktas.

Fördöm inte föräldrarna

Barnet behöver få kunskap om att det inte är acceptabelt med våld, att det är ett lagbrott. Det är viktigt att barnet förstår att det är våldshandlingarna som inte accepteras, att man inte fördömer föräldrarna som personer.

Gör föräldrarna medvetna om hur barnet känner

Modern förstår oftast att barnet far illa i familjen, men är kanske inte medveten om barnets behov att prata om detta och om de dubbla känslor som barnet kan ha. Det är ändå viktigt att hon blir medveten om på vilket sätt våldet påverkar barnet och hur just hennes barn känner.

De flesta barn vill att mamman ska veta hur de känner och tänker, men de vågar inte säga något av sig själva. Det kan kännas tryggt och positivt för barnet att ha en utomstående med som språkrör eller stöd i ett samtal mellan barnet och mamman. Samma stöd bör barnet ha vid ett annat tillfälle i samtal med pappan.

Familjerätt

Information/skydd för barnet

En förälder som är utsatt för våld av sin make eller sambo kan behöva information om vad lagstiftningen säger när det gäller vårdnaden. Det kan även vara viktigt att fundera över hur man kan skydda barnet om barnet bor växelvis eller om barnet ska ha umgänge med en våldsam förälder. Den lagstiftning som reglerar dessa frågor är föräldrabalken kap 6 och det är tingsrätten som beslutar när föräldrar inte är överens. Socialtjänsten har ett tydligt ansvar när det gäller barn som far illa men när det gäller vårdnadsfrågan är det föräldern själv som måste agera.

En våldsutsatt förälder kan vara tvingad att söka sig till ett skyddat boende. Ofta tar föräldern med sig barnen. De flesta föräldrar har gemensam vårdnad och därigenom också rätt att få upplysningar om var barnet befinner sig. Trots att föräldrarna har gemensam vårdnad kan socialtjänsten med hänvisning till SekrL 14:4 vägra att lämna ut uppgiften om var barnet befinner sig till den andre vårdnadshavaren. Detta gäller om man kan anta att barnet kan lida betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.

En förälder som är utsatt för våld kan erbjudas samtal med handläggare som arbetar med den familjerättsliga lagstiftningen för att få information om ovanstående frågor (SoL 5:3). Då en förälder är utsatt för våld kan det vara nödvändigt, men också mycket påfrestande att stämna den andre föräldern på vårdnaden. Det finns även en möjlighet att reglera frågor om vårdnad, boende och umgänge via avtal som socialtjänsten godkänner (SoL 5:3, FB 6:17 a). Denna möjlighet bör i första hand undersökas och för att ett avtal ska kunna godkännas krävs att föräldrarna är överens. Om föräldrarna inte kan komma överens och det blir fråga om stämning behöver som regel föräldrarna kontakta ett ombud som hanterar den rättsliga processen. En stämningsprocess kan bli ekonomiskt kännbar och en utsatt förälder kan behöva hjälp med information om möjligheterna till ekonomiskt stöd.

Samarbetssamtal

Samarbetssamtal kan vara olämpligt i ärenden där det förekommit våld och en riskbedömning via enskilda samtal bör inleda kontakten med föräldrarna. Tillsammans med föräldern kan samtalsledaren därefter diskutera om samtal överhuvudtaget är möjligt och i så fall i vilken form. Enskilda samtal kan i vissa fall vara en framkomlig väg. Om gemensamma samtal ej är möjliga är det viktigt att detta framförs till den som varit våldsamt på ett sådant sätt att den utsatte inte drabbas ytterligare.

Stöd vid umgänge

I ärenden där det förekommit våld kan det vara nödvändigt med ett stöd i samband med umgänge. En av föräldrarna kan ansöka om kontaktperson som är närvarande i samband med hämtning och lämning eller under själva umgänget (SoL 4:1). Stöd under själva umgänget är alltid tidsbegränsat. Den övre gränsen brukar vara 4 timmar. Ibland kan det vara bra eller nödvändigt att inleda ett umgänge på neutral plats. Det kan även vara aktuellt att avslå förälderns ansökan om kontaktperson, om umgänget trots kontaktperson inte gagnar barnet eller om barnets säkerhet inte kan garanteras.

Den utsatte föräldern kan ibland ha skyddad adress eller skyddade personuppgifter. Det kan i dessa ärenden vara svårt att medverka till umgänge då ett umgänge kan innebära att barnet t ex nämner skolans eller ortens namn och att uppgiften därmed röjs.

Utredning om vårdnad, boende och umgänge

I ärenden med stark konflikt kan en grundligare utredning vara nödvändig. Det är tingsrätten som beslutar om att utredning rörande vårdnad, boende och/eller umgänge genomförs. Tingsrätten inhämtar inför den förberedande förhandlingen upplysningar från socialtjänsten. I samband med denna upplysning genomförs enskilda samtal med föräldrarna och utredaren träffar barnet om det bedöms vara lämpligt. Tingsrätten kan sedan vid den förberedande förhandlingen besluta om samarbetssamtal ska genomföras eller att utredning ska göras. Det är sedan socialtjänsten som avgör hur dessa samtal ska se ut. I ärenden där det förekommit våld genomförs som regel inte gemensamma utredningssamtal. I utredningen ska utredaren redogöra för om det förekommit våld och vilka konsekvenser detta våld fått för de utsatta familjemedlemmarna. Utredaren skriver en bedömning och gör en riskbedömning utifrån de uppgifter som finns om föräldrarna och barnet.

Barnperspektiv

Det är viktigt att socialtjänstens handläggare utgår från barnets perspektiv när det gäller umgänge mellan barnet och en förälder som systematiskt använt våld och hot mot barnets andra förälder. Man måste lyssna till barnets berättelse och upplevelse av våldet. Det är inte lämpligt att socialtjänstens handläggare uppmuntrar och motiverar barnet till umgänge med en våldsutövande förälder. I SOU 2005:43 resoneras man på följande sätt:

”Umgänget ska vara till för barnet och inte föräldrarna. Om våld eller kränkande behandling mot en familjemedlem har förekommit

måste domstolen göra en riskbedömning och bland annat överväga vilka konsekvenser den kränkande behandlingen kan få för barnet. Om barnet riskerar att fara illa vid umgängestillfällena måste det övervägas om inte intresset av kontakt med föräldern i fråga måste vika för att skydda barnet.”

Ovanstående förslag ledde till en omformulering av föräldrabalkens 6 kap 2a § där man tydligare lyfter fram barnets utsatthet i familjer där våld förekommer.

Föräldrabalken 2a §

Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligt förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

(Lag 2006:458).

I de fall där våld förekommit i familjen ska en riskbedömning göras inför umgänge med barnen. Detta innebär bland annat att:

- förövaren har tagit på sig ansvar för våldet och tagit emot hjälp för att förändra sitt våldsbeteende,
- barnen inte längre behöver beskydda den utsatta föräldern,
- umgänget sker på ett för barnen betryggande sätt, dvs. barnen riskerar inte att bli utsatta för slag, hot eller påtryckning.

Långsiktigt stöd

Uppmärksamma barnet

Det är viktigt att uppmärksamma barnen i familjer där mamman utsatts för våld. De är medvetna om vad som sker. Barnen delar upplevelsen av våldet, även om de inte själva blir slagna. De har också lärt sig att tiga om familjens hemlighet. De känner rädsla och skam. Många barn tar också på sig skulden för våldet.

Undersökningar visar att barns svåraste upplevelser är knutna till tystnaden och hemlighållandet av våldet och övergreppen liksom till att ingen har ingripit. Socialförvaltningen i Falun erbjuder särskilt stöd till barn som upplevt våld hos Dialogen, med samtal enligt den s.k. Trappanmodellen. Insatsen sker i öppenvård och kräver ej särskilt biståndbeslut. Det är viktigt att handläggaren aktivt motiverar barn/föräldrar till deltagande i verksamheten.

Att möta män som utövar våld mot närstående

Målsättningen för socialförvaltningen är att vidareutveckla insatserna för män som utövar hot eller våld mot närstående. En kris-mottagning för män som bland annat utövar våld håller på att utvecklas. Inom förvaltningen är det idag endast Familjerådgivningen som arbetar systematiskt med våldsproblematik i vuxenrelationer. Familjerådgivningen kan erbjuda enskilt stöd till både kvinnor som män.

Vid kännedom om förekomst av hot eller våld är det viktigt att handläggare kan hänvisa till eller vara behjälplig till kontakt med Familjerådgivningen.

Vid mötet med män som har misshandlat sin partner är det viktigt med kunskap om våldets natur och psykologiska mekanismer.

Träffa aldrig kvinnan och mannen tillsammans för att prata om våldet. Det brukar leda till ökat våld. I ett parsamtal kan det verka som om våldet har upphört eller att paret har gjort en överenskommelse om att våldet ska upphöra. Vi vet inte vad som sker utanför samtalsrummet.

Var noga med att visa att våldet inte är acceptabelt; att det är ett lagbrott, utan att avvisa eller fördöma mannen som person.

Först när mannen kan se våldet som ett problem blir det realistiskt att arbeta för en förändring.

Motivera mannen att söka hjälp och ta ansvar för sitt våldsbeteende. Informera honom om de möjligheter som finns att söka hjälp för sitt våldsbeteende som finns.

Vid löpande rådgivnings- och stödkontakter med män som utövar våld ska så kallade partner-kontrakt upprättas, för att garantera säkerhet för kvinnan från att mannen fortgående under tiden för stödkontakten använder våld i relationen.

Grupper som särskilt behöver uppmärksammas

Våldet drabbar kvinnor i alla samhällsklasser och åldersgrupper. Vissa grupper av kvinnor kan också, av olika anledningar, ha svårt att söka stöd och behöver därför uppmärksammas. Kvinnor som är starkt beroende av sin omgivning/partner är dock ofta mer sårbara för våld och kränkningar. Detta kan gälla till exempel invandrar-/flyktingkvinnor, kvinnor med funktionsnedsättningar, äldre kvinnor, unga kvinnor, kvinnor med missbruksproblem samt homo-, bi- och transsexuella (se fördjupning).

Checklista/Guide

Första mötet med en våldsutsatt kvinna med eller utan barn

Våga fråga, var detaljerad.

- När blev hon slagen?
- Hur blev hon slagen? Var på kroppen blev hon slagen?
- Har det hänt förr och hur ofta?
- Om det finns det skador, behöver hon till läkare, ska de dokumenteras (rättsintyg)?
- Hur ser kvinnans nätverk ut?
- Var finns mannen?
- Är han kvar i hemmet?
- Vet han om att hon är här?
- Vad händer när kvinnan kommer hem?
- Ha beredskap, behövs skyddat boende?
- Var befinner sig kvinnan i en eventuell separationsprocess?

Bedöm den akuta situationen för barnen.

- Blir barnen slagna?
- Var de i bostaden när mamman blev slagen?
- Visar de några symtom på att må dåligt?
- Hur syns det?
- Var är barnen nu?
- Vem eller vilka är vårdnadshavare för barnen?
- Behöver kvinnan och barnen skydd?
- Om barnen finns på dagis, behövs hjälp att hämta dem?
- Om barnen blir slagna, **gör polisanmälan**.
- Gör en riskbedömning, (se vidare riskbedömning).
- Om kvinnan och barnen placeras i skyddat boende delge mannen utan att röja vistelseplats. (Det finns möjlighet att hemlighålla vistelseadress för vårdnadshavare jml 14 kap 4 § SekrL utan att omhändertaga barnen med stöd av LVU.)

Våld mot en mamma är våld mot barnet.
Båda är brottsoffer.

Polisanmälan. Tvinga inte fram anmälan, vänta in kvinnan, om skadorna har dokumenterats av läkare kan man alltid avvakta med anmälan till ett senare tillfälle.

Informera grundligt. Ge kvinnan så bra underlag som möjligt så att hon kan fatta beslut.

Informera om vilken hjälp kvinnan kan få inom socialtjänsten och hos andra hjälpinstanser, till exempel kvinnojouren, oavsett om hon väljer att polisanmäla eller ej.

Informera kvinnan om att hon kan ansöka om målsägarbiträde (juridiskt ombud) hos polisen.

Om kvinnan inte är sammanboende med förövaren kan hon ansöka om besöksförbud samtidigt som hon gör polisanmälan.

Är mannen och kvinnan gifta eller sammanboende och båda skrivna på adressen går det inte att bara byta lås och utestänga förövaren. Det finns dock en lag från den 1 juli 2003 gällande besöksförbud där § 1a också kan gälla det egna hemmet. Används dock endast i undantagsfall.

Lyssna. Låt kvinnan/barnet berätta i sin takt, låt det ta tid.

Interna & externa kontakter för råd, stöd och skydd

Socialförvaltningen har tagit ansvar för att leda arbetet med och vara sammankallande i den särskilda samrådsgrupp som finns i Falun, i vilken representanter för socialtjänsten, polisen, åklagaren, sjukvården, kvinnojouren, brottsofferjouren och frivilligorganisationer riktade till män ingår, för att ge ett bra stöd till våldsutsatta kvinnor och barn.

Samrådsgruppen ska verka för goda insatser, samsyn och gemensam hållning i dessa ärenden liksom metod- och kompetensutveckling samt informationsinsatser.

Familjerådgivningen telefon: 023-83 000 vx

Familjerådgivningen kan ta emot både par och enskilda män eller kvinnor och har särskild kompetens i relationsbetingat våld.

Dialogen telefon: 023-83 000 vx

Polisen i Falun telefon: 023-114 14

Kvinnojouren i Falun telefon: 023-202 30

Telefontider: måndag-torsdag 9.00–17:00

Fredag 9.00–12.30 Reservation för tjänsteärenden

E-post: falun@roks.se

1½ anställda (f n 2) som arbetar under kontorstid. Under kvällar och helger kan man komma i kontakt med Kvinnojourens ideella jourkvinnor genom polisen. I det skyddande boendet finns det plats för 2–3 kvinnor. Kvinnojouren erbjuder samtalsstöd samt följer med som stöd vid rättegångar, polisen och andra myndighetsbesök. F n pågår en process där Falu kvinno- och tjejjour kommer att uppgå i en gemensam kvinnojour med Borlänge, Säter, Leksand och Gagnef.

Tjejjouren i Falun telefon: 020-260 800, 070-328 61 18

Telefontider och msn: tisdag 18.30–21.00

E-post: tjejjourenfalun@hotmail.com

Tjejjouren är helt ideell och riktar sig till tjejer från 12 år till 24 år. Under telefonjouren på tisdagkvällar kopplas man upp på msn. För att chatta med oss lägger du till Tjejjourens mailadress i dina kontakter på msn messenger. Chatten kan även vara öppen andra tider.

Ungdomsmottagningen i Falun telefon: 023-49 08 08

Ungdomsmottagningen kan erbjuda ungdomar upp till 20 år rådgivning och stöd i psykosociala frågor och relationsfrågor.

Kvinno- och Tjejjouren i Borlänge telefon: 0243-814 01

Telefontider: 8.30–16.30

Kvinnojourens e-post: borlange@roks.se

Tjejjourens webadress: www.ophelia.se

Tjejjourens e-post: borlange@ophelia.se

Kvinnofridslinjen telefon: 020-50 50 50 (dygnet runt)

Kvinnofridslinjen är en nationell stödtelefon för den som utsatts för hot och våld. Den som är anhörig eller vän är också välkommen att ringa till oss. Vi har öppet dygnet runt och du ringer oss gratis oavsett var du bor. Samtalet syns inte på telefonräkningen.

Mansjouren/Män för Jämställdhet Falun–Borlänge telefon: 070-496 24 26

Ideell stödorganisation för män med telefonjour. Nås via mobiltelefonnummer i Falun och Borlänge.

Terrafem telefon: 020-52 10 10 (mån-fre kl. 18–21)

Fax: 08-650 54 25. Telefon kontor: 08-643 05 10

Nationell jourtelefon på 27 olika språk.

Terrafem är en ideell organisation som arbetar för kvinnors och flickors rätt att leva utan mäns våld och dominans. Terrafem driver Sveriges enda rikstäckande jourtelefon för kvinnor och flickor med utländsk härkomst. Här kan du få stöd och råd på för närvarande cirka 27 olika språk. Terrafem har också en tjejjour för dig som är under 25 år. Organisationen arbetar för att öppna en fristad för hotade flickor och kvinnor med utländsk härkomst.

Akut medicinsk rådgivning (sjukvårdsrådgivningen) telefon: 023-49 29 00**Psykiatrins öppenvårdsmottagning telefon: 023-49 05 00, 49 08 60****Skatteverket telefon: 0771-778 778**

FALU *KOMMUN*

Socialförvaltningen

791 83 Falun

023-830 00

www.falun.se